

Wakker getrapt

Geschiedenisstudent Jarra Schroijen vocht op een kickboksgala in een stampvol Ahoy. 'Het is goed om flink te worden geraakt'

6

Lichting 1957 Tijdens hun 65-jarige lustrum haalden dertig reünisten van het Leidsch Studenten Corps herinneringen op aan een tijd dat je niet naar de universiteit kwam om te studeren. 'In de eerste drie jaar heb ik één tentamen gehaald'

10

12

Scriptchecker Japanoloog controleert serie *Pachinko*

4

Gedragcodes Mogen academici alles zeggen?

Vanaf nu werelderfgoed: *Soldaat van Oranje*

De film *Soldaat van Oranje* is deze week uitgeroepen tot Unesco-werelderfgoed. Op een nieuwe Unesco-lijst, het *Memory of the World Register*, wordt uitzonderlijk documentair erfgoed vastgelegd. Naast onder meer de eerste paar websites van Nederlandse internetprovider XS4ALL en een aantal archieven, is de film waarmee regisseur Paul Verhoeven in 1977 doorbrak nu dus ook onderdeel

van die lijst. *Soldaat van Oranje* gaat over een groepje Leidse studenten tijdens de Tweede Wereldoorlog, met als hoofdpersoon Erik Hazelhoff Roelfzema, gespeeld door Rutger Hauer. Hazelhoff Roelfzema was een Nederlandse verzetsstrijder en oorlogspiloot. Hij woonde in Huize Welgelegen aan het Rapenburg, boven Barera, waar de film ook werd opgenomen.

Senaat: studenten verdienen ruime compensatie voor rente op studieschuld

De Eerste Kamer wil dat het kabinet studenten die onder het leenstelsel vallen op 'een behoorlijke wijze' tegemoet komt voor de rente die zij moeten betalen op hun studieschuld.

DOOR VINCENT BONGERS

De Kamer nam dinsdag een motie aan waarin het kabinet wordt opgeroepen maatregelen te treffen om studenten die onder het sociaal leenstelsel vallen te compenseren voor de rente die zij op hun studieschuld moeten betalen. Twee weken geleden maakte onderwijsminister Robbert Dijkgraaf (D66) bekend dat studenten aan universiteiten en hogescholen vanaf januari 0,46 procent rente gaan betalen op hun studieschuld. Sinds 2016 was die rente nul procent.

De senaat vindt het onterecht dat de 'pechgeneratie' die onder het leenstelsel valt, nu ook nog eens rente moet gaan betalen op aflossingen. In de motie ingediend door de PvdD staat dat 'studenten die tussen 2015 en 2023 veelal hebben moeten lenen' nu gecompenseerd worden met 'stijgende rente en stijgende energieprijs'. Daarnaast heeft de overheid te weinig aan voorlichting gedaan. Er is 'verzuimd studenten een financiële prospectus te geven met voorlichting over renterisico's, risicoprofielen, gevolgen voor het aangaan van hypothecaire verplichtingen'. Verder was er 'niet of nauwelijks onafhankelijk toezicht op de voorwaarden waaronder de leningen verstrekt zijn of om te waarschuwen voor mogelijke bestedingsrisico's'. Of de motie ook uitgevoerd gaat worden

door het kabinet is nog onduidelijk. In februari nam de Eerste Kamer al een motie van de PvdA aan waarin het kabinet werd opgeroepen om los van de rente meer te doen voor de leenstelselstudenten. Toen was er sprake van een compensatie van 1000 euro per getroffen student. In het wetsvoorstel herinvoering studietoelagen dat Dijkgraaf vorige week naar de Tweede Kamer stuurde staat dat er een miljard euro beschikbaar is voor een tegemoetkoming voor de pechgeneratie. Volgens Dijkgraaf is dat ongeveer 1.400 euro per student. Daarnaast worden 'de studietoelagen vrij besteedbaar', schrijft de minister. 'Zo'n 375.000 studenten ontvangen zo een extra bedrag van rond de 1.835 euro in mindering op hun studieschuld of krijgen dit bedrag uitbetaald als ze geen studieschuld meer hebben.'

Professor was 'ouderwets onplezierig en ongeduldig'

Astronoom Tim de Zeeuw had naar eigen zeggen 'de beste sterrenkundebaan ter wereld'. Maar nadat de universiteit 'ernstig ongewenst gedrag' constateerde en hem verwijderde, distantiëren nu ook andere instituten zich van hem.

DOOR MARK REID

Als je een ranglijst maakt van vooraanstaande Nederlandse sterrenkundigen zou Tim de Zeeuw op een gedeelde eerste plek staan. Althans, tot de universiteit twee weken geleden bekendmaakte dat een niet nader te noemen hoogleraar op non-actief gezet was vanwege 'ernstig ongewenst gedrag', waaronder machtsmisbruik, genderdiscriminatie, kleineren in het openbaar en ongewenst lichamelijke contact. Een week later kwam naar buiten dat De Zeeuw de hoogleraar in kwestie was. De sterrenkundige met wie De Zeeuw de eerste plek deelde, is hoogleraar en Spinozapremie-winnaar Ewine van Dishoeck, tevens zijn echtgenoot. Het tweetal haalt op dezelfde dag hun doctorstitel en richt samen met de universiteit het Van Dishoeck-De Zeeuw Fonds op voor jong talent in de wetenschap.

In zijn onderzoek bestudeert De Zeeuw de vorming en structuur van sterrenstelsels. Na een paar jaar in de Verenigde Staten te hebben gewerkt keert hij in 1991 terug naar Nederland, waar hij in Leiden een vaste aanstelling krijgt als hoogleraar theoretische sterrenkunde. Naast zijn onderzoek neemt hij in de loop der jaren steeds meer bestuurlijke taken op zich. Zo wordt hij wetenschappelijk directeur van de Leidse Sterrewacht en de Nederlandse Onderzoeksschool voor Astronomie NOVA. In 2007 wordt De Zeeuw benoemd tot directeur van de European Southern Observatory, een consortium van zestien landen die samen een reeks telescopen beheeren, naar eigen zeggen 'de beste sterrenkundebaan ter wereld'. Bij ESO functioneert De Zeeuw meer als manager dan als wetenschapper. Tegen *Mare* zegt hij in 2007: 'Er is een klein beetje tijd voor onderzoek ingedeeld, en ik laat mijn Leidse promovendi natuurlijk niet zomaar in de steek. Maar mijn werk zal er vooral uit bestaan de waarnemingsfaciliteiten te verwezenlijken die het voor sterrenkundigen mogelijk maken om wetenschappelijk onderzoek te doen.' Als directeur staat hij aan de wieg van de *Extremely Large Telescope*, de grootste optische telescoop ter wereld die nog in aanbouw is in Chili. Bij zijn afscheid geeft hij een interview aan de universi-

teit. Daarin spoort hij anderen aan om ook aan de slag te gaan bij internationale organisaties: 'Focus je niet alleen op competitie, maar doe ook iets voor de grotere sterrenkundegemeenschap. Dat komt misschien niet direct je eigen onderzoek ten goede, maar zo geef je iets terug aan je eigen gemeenschap.' Op dit moment is De Zeeuw officieel nog hoogleraar. Hij mag niet meer in universiteitsgebouwen komen, gebruikmaken van onderzoeksfaciliteiten of contact opnemen met collega's. Maar hij behoudt wel zijn titel en salaris en staat nog op de website vermeld. Later dit jaar zal hij vanwege zijn leeftijd met pensioen moeten.

Nadat zijn naam in de media bekend werd gemaakt, namen instituten waaraan De Zeeuw is verbonden publiekelijk afstand van hem. Zo zegt het Max Planck Institute for Extraterrestrial Physics zelf geen aanwijzingen te hebben ontvangen voor wangedrag, maar vertrouwt het op het Leidse onderzoek. Daarom verbreekt het instituut met onmiddellijke ingang alle banden. Ook de European Southern Observatory, waar De Zeeuw al sinds 2017 geen formele aanstelling meer had, verbant hem uit alle gebouwen. 'eso is strongly against all forms of harassment, bullying and other unacceptable behaviour', zo meldt het instituut op haar website. De Koninklijke Nederlandse Akademie voor Wetenschappen, waar De Zeeuw al sinds 2006 lid van was heeft de astronoom geschorst. Als reactie daarop heeft de hoogleraar zelf zijn lidmaatschap van de Akademie beëindigd. Subsidieverstrekker NWO heeft hem stilzwijgend uit haar adviesraad verwijderd. De Zeeuw wilde niet reageren op vragen van *Mare*. Wel heeft hij via zijn advocaat een statement naar *Science* en de *Volkskrant* gestuurd. Daarin zegt hij dat hij zich niet in de bevindingen van de universiteit kan vinden, maar bevestigt hij dat hij 'onplezierig en ongeduldig is geweest op een ouderwetse manier, die niet meer past in de huidige tijdgeest.' Ook zegt hij dat het 'nooit mijn intentie is geweest om mensen te kwetsen of te beschadigen. Het spijt me zeer dat mensen gedragingen van mij als negatief hebben ervaren. Daarvoor bied ik mijn oprechte excuses aan.'

Waarom de universiteit de verwarming juist moet opendraaien

Het is koud in het Pieter de la Courtgebouw. Niet alleen in de kelder. Daar was het altijd al koud. Vroeger, toen het gebouw nog dienstdeed als ziekenhuis, werden in de kelder de lichamen van overleden patiënten opgeslagen. Als er in een ruimte lijken bewaard moeten worden, lijkt me dat een goede reden om de temperatuur laag te houden. Tegenwoordig doet het gebouw echter dienst als Faculteit Sociale Wetenschappen en zitten er in de kelder de hele dag honderden studenten te werken. Wat mijns inziens een goede reden zou zijn om de thermostaat wat meer op levende mensen af te stellen – maar wie ben ik? (Of het echt waar is, van die lijken, dat weet ik trouwens niet. Maar ik heb het altijd een mooi verhaal gevonden en draag er graag aan bij dat het de ronde blijft doen.)

Enfin, nu is het dus in het hele gebouw koud. Dat had ik op zich kunnen zien aankomen. In april kondigde de universiteit al aan dat de verwarming in al haar gebouwen twee graden omlaag zou gaan. Tijdens de heerlijke zomermaanden die volgden vergat ik dat nieuws weer; des te ruwer was het ontwaken op mijn koude werkplek deze herfst. Wat zit er achter dat nieuwe stookregime? Een mogelijke verklaring is dat we bestuurd worden door kwaadaardige reptielen, die het gas stiekem aftappen om hun eigen terrarium warm te houden deze winter.

Dat is een grappje, moet je er tegenwoordig bij zeggen. De verklaring van de universiteit zelf is dat we energie moeten besparen. Tegen Rusland en voor het klimaat. Ik vind dat op zich sympathiek. Al wil ik toch even benoemen dat het warmteoffer voor sommigen zwaarder is dan voor anderen. Onderzoek toont aan dat vrouwen en dunne mensen het sneller koud hebben. Nou ben ik helaas een vrouw, en dik worden mag ik niet, want het is Healthy University Week.

Door studenten de gebouwen uit te bonjournen, schuif je de rekening op hen af

In haar mededeling zegt de universiteit niks over kostenbesparing, maar het ligt voor de hand dat ook de hoge gasrekening heeft meegespeeld bij het besluit om de temperatuur terug te schroeven. Bij de Rijksuniversiteit Groningen vinden ze er wat dat betreft minder doekjes om. Daar laat voorzitter Jouke de Vries weten dat onder meer de inflatie en de gasprijzen de universiteit ertoe nopen om op een andere manier naar haar vastgoedportefeuille te kijken. En dan doet hij niet op een laffe maatregel als de verwarming een graadje lager. Er zullen gebouwen worden afgestoten, er zal meer worden thuisgewerkt, en er komt meer online onderwijs. Bij het opstellen van die nieuwe plannen laat het universiteitsbestuur zich naar eigen zeggen inspireren door de positieve ervaringen met thuiswerken en afstandsonderwijs tijdens de pandemie. Ook voor mij was de coronatijd een zeer inspirerende periode. In het bijzonder ben ik geïnspireerd geraakt over hoe het niet moet. Met minimaal persoonlijk contact en maximale beeldschermtijd blijkt het academische werk maar een schrale bedoening te zijn. Van mijn studenten hoor ik vooral dat ze het digitale onderwijs een grap vonden. Het CBS rapporteert dat jongeren zich tijdens de coronaperiode vreselijk eenzaam hebben gevoeld.

Maar nog even terug naar die gasprijzen. Ik kan me best voorstellen dat de Rijksuniversiteit Groningen er moeite mee heeft om die op te hoesten. Maar medewerkers en studenten zitten thuis natuurlijk met precies hetzelfde probleem. Door hen de faculteit uit te bonjournen, schuif je de rekening dus af op je staf en studenten. Het is van een indrukwekkende efficiëntie, maar moreel toch enigszins discutabel. Nee, Universiteit Leiden, laat je alsjeblieft niet inspireren door de Groningers. Ik zou juist zeggen: draai die verwarming open, maak het lekker knus binnen, en lok studenten en medewerkers weer naar de faculteiten. Als zij dan thuis de verwarming uit laten, spelen we qua klimaat en qua Poetin nog steeds quitte. En zo winnen we terug wat we tijdens corona zijn kwijtgeraakt: de verbinding tussen mensen die eenzelfde academische fascinatie delen, inhoudelijke discussies waarbij we elkaar in de ogen kunnen kijken, het besef dat wetenschappelijke kennis alleen in gemeenschap kan ontstaan.

JOSETTE DAEMEN is promovendus aan het Instituut Politieke Wetenschap van Universiteit Leiden

Waar ligt de grens?

Hoever mag een wetenschapper gaan in het publieke debat? En kan een universiteit ingrijpen als (oud-)medewerkers omstreden uitlatingen doen? 'Je moet voorzichtig zijn met beperkingen.'

DOOR ANOUSHKA KLOOSTERMAN

Als Twitter inderdaad een dorpsplein is, zoals in het romantische plaatje dat nieuwe baas Elon Musk schetst, dan is het een plein met veel (ex-)academici die op zeepkisten hun politieke evangelie verkondigen en zich in het maatschappelijk debat mengen. Ze trekken schreeuwende toeschouwers aan, maar die voeren nauwelijks echte discussies. Iedereen mag immers maar 280 tekens per keer zeggen. De toeschouwers zijn lang niet altijd alleen boos op de wetenschapper met wie ze het oneens zijn, maar ook op het universiteitsbestuur. Dat moet van alles: zich schamen, proefschriften intrekken, mensen tot de orde roepen of ontslaan. Alleen: waar bevindt het bestuur zich op dit plein? In het midden, tussen academici en toeschouwers? Op een eigen zeepkist? Of heeft het er eigenlijk niets te zoeken? Kan een universiteit eigenlijk ingrijpen als (oud-)medewerkers zich omstreden uitlaten? En hoe?

Afshuw uitspreken
Er moet flink wat gebeuren voordat een universiteitsbestuur zich publiekelijk bemoeit met heftige discussies, zelfs als de binnen- en buitenwacht de druk blijft opvoeren.

'De talloze verontwaardigde reacties op sociale media maken duidelijk dat velen de hele universiteit associëren met de uitspraken van enkele individuen', schreef rector Hester Bijl onlangs op de universiteitsite. 'We hebben ruim 34.000 studenten, 6.000 medewerkers en vele tienduizenden alumni. Net als elders in de maatschappij zal een aantal voortdurend de grenzen opzoeken of daar ver overheen gaan.'
En: 'Hoezeer sommige opinies me ook verontrusten: ik, de andere collegeleden of de decanen, kunnen niet telkens publiekelijk reageren op de afdeling van Paul Cliteur omdat hij geen afstand nam van antisemitische uitspraken van partijgenoot en protégé Thierry Baudet (het onderzoek pleitte Cliteur vrij).
Toch komt de universiteit soms in actie, meestal als er discriminerende opmerkingen zijn gemaakt of zelfs alleen toegestaan. Zo liet voormalig rector Carel Stolker onderzoek doen naar antisemitisme op de afdeling van Paul Cliteur omdat hij geen afstand nam van antisemitische uitspraken van partijgenoot en protégé Thierry Baudet (het onderzoek pleitte Cliteur vrij).
Bijl nam publiekelijk afstand van de *Ongehoord Nederland*-uitzending waarin oud-promovendus Raisa Blommestein racistische uitspraken deed. Meer kan ze niet doen, schreef ze: 'Leids emeritus-hoogleraar Paul Cliteur zat ook in de uitzending en greep niet in toen Blommestein deze uitspraken deed. Dat vind ik verbazingwekkend, maar ik kan niet veel meer doen dan mijn afshuw uitspreken.'
Dat geldt al helemaal als iemand niet meer in dienst is van de universiteit: 'Met medewerkers kunnen we nog een stevig gesprek voeren.'

Proefschrift intrekken
Toch hebben sommige twitteraars nog ideeën. De populairste suggestie aan beide kanten van het politieke spectrum is het intrekken van het proefschrift. Het idee: gepromoveerde wetenschappers hebben de taak zich als zodanig te gedragen, en zijn daarom de doctorstitel onwaardig als zij zich onwenselijk uiten of desinformatie verspreiden.

Sommigen wijzen op de eed die promovendi op sommige universiteiten moeten afleggen. In Utrecht beloven ze bijvoorbeeld 'eerlijkheid en betrouwbaarheid, zorgvuldigheid en controleerbaarheid, onafhankelijkheid, onpartijdigheid en verantwoordelijkheid'. Leiden heeft niet zo'n eed. Tijdens de verdediging wordt men wel opgeroepen om de verplichtingen van de doctorsgraad jegens wetenschap en samenleving te respecteren, maar de promovendus legt geen gelofte af, meldt universiteitswoordvoerder Caroline van Overbeeke. Promovendi volgen daarnaast cursussen, en moeten aan het begin van het traject een verklaring ondertekenen waarin wordt verwezen naar de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit.
Maar wellicht komt daar nog iets bij: 'Het college van bestuur kijkt naar aanleiding van de discussie in (social) media over dit onderwerp nader naar dit beleid en beziet de komende tijd of er wellicht een aanvulling nodig is tijdens de promotieplechtigheid of daarbuiten.'
Eed of geen eed, in de Wet op hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) staat niets over het intrekken van doctorstitels. 'Dat kan dus gewoon niet', zegt hoogleraar onderwijsrecht Pieter Huisman, die is verbonden aan Tilburg University. 'In sommige beroepsgroepen, zoals bij advocaten, kan je geschrapt worden uit het register als je niet genoeg vlieguren maakt. Maar een titel is een titel.'
In het promotiereglement staat dat een proefschrift achteraf ingetrokken kan worden bij fraude. 'Maar niet vanwege een controversiële mening', aldus Huisman.

Sancties
Wetenschappers hebben namelijk academische vrijheid, en mogen dus naar believen discussiëren. Het is een term waarmee naar hartelust wordt geschermd, maar die geen wettelijke definitie heeft. Het staat niet in de grondwet, alleen kort in artikel 1.6 van de WHW: 'Aan de instellingen wordt de academische vrijheid in acht genomen.'

'Net als elders in de maatschappij zullen wetenschappers de grenzen opzoeken of daar ver overheen gaan'

'Het is eigenlijk een specificatie van de vrijheid van meningsuiting', zegt Huisman. 'Dat is de wettelijke basis. Je moet het breed zien, misschien zelfs nog een tikje breder dan vrijheid van meningsuiting.' Er wordt zwaar aan getild. 'Het Europese Hof heeft ook gezegd dat wetenschappers een maatschappelijke functie hebben en meningen moeten kunnen uitwisselen.'
Beperkingen zijn er ook. Er is een bepaling opgenomen die gaat over 'maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef', zegt hij. 'Dat gaat vooral over dat uitspraken niet discriminatoir mogen zijn.' Als dat wel zo is, dan kunnen er sancties volgen. In het zwaarste geval kan de overheid de accreditatie van een instelling afnemen, zoals bijna gebeurde bij de Rotterdamse Islamic University of Applied Sciences in 2019. De rector had discriminerende uitspraken gedaan op de Turkse televisie, en na onderzoek dreigde toenmalig onderwijsminister Jet Bussemaker de accreditatie in te trekken als er geen afstand van werd genomen. Dat deed de instelling, zij het schoorvoetend.
Voor zo'n repercurssie 'moet wel veel gebeuren', zegt Huisman. 'Dan moet het voortvloeien uit aanzetten tot geweld.'
Verder is academische vrijheid heel breed, en in te vullen door de academische wereld zelf. 'In de wet staat niet wat het is. Je ziet ook in antwoorden op Kamervragen, over bijvoorbeeld de aanwezigheid van woke, dat de minister zegt dat het aan de instellingen is om hier goed debat over te voeren en beperkingen te stellen. Niet aan de overheid.'

Aanscherpen
Universiteitsbesturen hebben dus wel invloed op dat debat. Er wordt dan ook continu over gesproken en geëvalueerd, en de uitkomsten worden vastgelegd in gedragscodes. In een zeldzaam mediaoptreden na de *Ongehoord Nederland*-uitzending stelde Rechtenadvocaat Joanne van der Leun dat die wellicht 'aangescherpt' kunnen worden - wat prompt leidde tot verontwaardigde Twitterreacties en beschuldigingen van censuur.
Hoewel wetenschappers zich aan de gedragscodes moeten houden, zijn ze ook personen voor wie de vrijheid van meningsuiting geldt. En dus hebben ze net als iedereen recht op een politieke lievelingspartij of om gênante dingen op sociale media te posten. De huidige codes zeggen weinig over publieke optredens. 'Wees eerlijk in publieke communicatie en helder over de beperkingen van het onderzoek en van de eigen expertise', staat in punt 53 van de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit. En in punt 54: 'Wees bij deelname aan het publieke debat open en eerlijk over de rol waarin die deelname plaatsvindt en over de aard en status van die deelname.'
Academici moeten zelf aangeven in welke hoedanigheid ze twitteren, schreef de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) vorig jaar in een rapport. 'In het publieke debat hebben zij zelf de verantwoordelijkheid om hun meningen als wetenschapper en als burger uit elkaar te houden en de aard van hun inbreng zorgvuldig te duiden.'
En: 'Zodra wetenschappers zich uitspreken over onderwerpen buiten hun vakgebied, hebben zij net als andere burgers vrijheid van meningsuiting, maar kunnen zij zich niet beroepen op academische vrijheid.'
In de praktijk is dat onderscheid niet altijd duidelijk. En zelfs binnen de gedragscode zijn er grijze gebieden. Er staat niets over populairwetenschappelijk werk, bijvoorbeeld, of over opiniestukken in kranten. Gelden daar dezelfde wetenschappelijke normen?
In een recente casus stelt het Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit (LOWI) bijvoorbeeld dat de gedragscode niet te snel moet worden ingezet bij publieke optredens, omdat wetenschappers ook vrijheid van meningsuiting hebben, en niet te snel afgeschrapt moeten worden zich te mengen in maatschappelijk debat. Ook dat weegt mee.
Huisman: 'De vraag is, doe je je werk als wetenschapper goed? Als iemand daarover twijfelt kan je iemand aanspreken op de gedragscode. Dat is een discussie onder wetenschappers. Je moet voorzichtig zijn met te veel beperkingen stellen. Een rechter van het Hoogerechtshof van de Verenigde Staten zei eens: *sunlight is the best disinfectant*. Laat alle dingen maar in openbaarheid besproken en weerlegd worden. Dat lijkt me effectiever dan alles juridisch beperken. Voor echte grenzen, zoals aanzetten van geweld, bestaan al juridische instrumenten.'

Deuren sluiten, minder stoken en korter douchen

De gemeente Leiden en studentenhuusvestor Duwo zetten energieadviseurs in om studenten te helpen hun energierekening in bedwang te houden.

DOOR EMIEL BEINEMA

In een pilot bezoeken medewerkers van adviesbureau Klimatrouten negen studentenwoningen met advies en energiebesparende spullen voor de bewoners.
Het enthousiasme bij de bewoners verschilt, maar in de huizen waar de afspraak heeft plaatsgevonden waren de ervaringen voorlopig positief, vertelt Duwo's Leidse vestigingsdirecteur Laurens Cramer. 'Klimatrouten is in deze panden het gesprek aangegaan: wat komt er bij energiebesparing kijken en wat voor kleine dingen kunnen we zelf doen? Technische maatregelen zijn natuurlijk goed, maar heel veel zit in gedrag. De verwarming heel hoog zetten, lang douchen, deuren open laten staan: daar moeten we met elkaar scherp op zijn.'
Voor de bewoners wordt energiebesparing binnenkort nog veel urgenter: er is een grote kans dat ze in hun servicekosten veel meer voor gas en elektra gaan betalen. Op dit moment heeft Duwo nog een oud energiecontract, maar dat moet per 1 januari vernieuwd worden, maar waarschijnlijk tegen hogere prijzen.
Hoe hoog die prijzen worden weet Duwo half november pas. Maar op basis van de huidige prijzen verwacht de verhuurder dat de servicekosten voor bewoners gemiddeld met 80 euro zullen stijgen. 'Maar we hebben heel verschillende panden', zegt Cramer. 'Dus voor een bewoner in een historisch pand in het centrum zullen de kosten waarschijnlijk meer stijgen dan in een nieuwbouwoortlocatie.'
Of dit energieadvies voor de bewoners veel uit zal maken, is onduidelijk. Veel studenten delen hun energiemeters met andere bewoners van hun huis of zelfs andere huizen binnen hetzelfde gebouw. Zij zien het effect van hun gedrag dus alleen indirect terug in de kosten. Cramer: 'De manier van meten verschilt inderdaad tussen panden en dat kan betekenen dat studenten samen verantwoordelijk zijn voor hun verbruik. We hopen dus dat huizen daar samen mee aan de slag gaan. Als iedereen dat gesprek voert, zien we resultaat.'
Als het energieadvies in de smaak valt, wordt het mogelijk uitgebreid naar meer studentenhuizen, bevestigd woordvoerder André Vanhaelen namens de gemeente Leiden: 'Klimatrouten is pas net begonnen met de pilot bij Duwo, maar we willen doorgaan met meer studentenhuizen als die geslaagd is.'
Duwo kijkt naast deze kortetermijnacties ook naar andere verlichting voor studenten. De verhuurder heeft inmiddels een vergunning aangevraagd om de studentenflats aan het Flanorpad te verduurzamen, in de hoop daar in het voorjaar mee te kunnen beginnen. Ook pleit de organisatie samen met andere studentenhuusvesters voor een energietoelag en energieplafond voor studenten, vertelt Cramer.

Geschiedenisstudent Jarra Schroijsen heeft nauwelijks vechtsportervaring, maar stond zaterdag in een stampvol Ahoy te vechten op het kickboksgala van wereldkampioen Rico Verhoeven. 'Het is goed dat je soms flink wordt geraakt.'

DOOR VINCENT BONGERS
FOTO'S UNFOUND AGENCY/HIT IT

Een klap houdt je scherp

Zaterdag 29 oktober, 19.45, Ahoy Rotterdam

'WAT... EEN ...AVOND... GAAT... DIT... WORDEN!' Radio-dj Gerard Ekdorf staat midden in een boksring in de grootste zaal van Ahoy. Felle schijnwerpers lichten hem uit. Hij is ringspeler op het door de zelfbenoemde 'King of Kickboxing' Rico Verhoeven georganiseerde vecht- en entertainmentgala HIT IT. 'En als Rico je belt, kom je', zegt Ekdorf over de wereldkampioen zwaargewicht die sinds 2013 ongeslagen is.

'Hebben jullie er al een beetje zin in?' 'Jaaaaah', brullen duizenden toeschouwers die net zijn opgewarmd met een show door dansers die met geweren rookpluimen de lucht in schieten. Aan de rand van het podium braken vlammenwerpers vuurballen uit. Trio Kris Kross Amsterdam gooit er de ene na de andere platte jaren-negentigkraker in; zelfs de Macarena komt langs. Na die bombastische opening van het gala is het volgens de presentator tijd voor het eerste gevecht: 'Een battle tussen de studentenverenigingen: L.A.N.X. uit Amsterdam en... Augustinus uit Leiden!'

Rapper Winne knalt vervolgens keihard uit de speakers, en de schijnwerpers worden gericht op Jarra Schroijsen (23), geschiedenisstudent, Augustijn en sinds kort kickboksster. Hij wandelt rustig van het podium naar de witte hoek in de boksring, waar drie trainers van de Leidse vechtsport-school Team Atlas hem opwachten. In het publiek moedigen zijn vader, oom, vriendin en cordial Achilles hem aan. 'Mijn moeder komt niet kijken', heeft Schroijsen voorafgaand aan de wedstrijd verteld. 'Ze vindt het leuk voor mij dat ik hieraan meedoe, maar wil niet zien dat iemand mij slaat. Ik moet er ook gewoon voor zorgen dat ik geen klappen krijg.'

Zijn tegenstander Joost Leussink (19), student *international business finance*, heeft speciaal voor het gevecht zijn haar in zogeheten *cornrows* laten vlechten en dribbelt naar de zwarte hoek.

TING! TING!

De bel klinkt en de eerste van drie rondes van anderhalve minuut begint. Leussink haalt meteen fel uit. Schroijsen wordt in de verdediging gedrongen.

Woensdag 26 oktober, 19.24, laatste training in vechtsport-school Team Atlas

Aan een muur hangt een poster van een gevecht tussen Badr Hari en Rico Verhoeven. Uit de speakers van de sport-school aan de Morsweg klinkt harde rap. De beats concureren met de harde klappen en kicks die landen op stootkussens.

Groepjes knokkende tweetallen wervelen langs elkaar heen. Voordat ze met elkaar sparring gaan de kickboksers voor trainer Marden Smith zitten. 'Jarra staat zaterdag in Ahoy', waarschuwt hij. 'Dus hou hem heel. Pas op, anders krijg je met mij te maken.'

'Er wordt hard gespard', verklaart Schroijsen. 'Maar wel met beleid. Als je ergens een kleine blessure hebt, zeg je wel: "Let hier even op, niet te hard op dit lichaamsdeel." Voor zo'n grote wedstrijd wil je niet kleine pijnnetjes verergeren.' Na de pittige training hangt er nog een druppel zweet aan zijn baard. Dat hij als kickboksster zou vechten op een 'gigantisch evenement' als HIT IT had hij al helemaal niet verwacht, zegt hij. 'Ik had niet gedacht dat ik ooit voor publiek in Ahoy zou staan met überhaupt iets. Ik ben me ervan bewust dat dit een unieke kans is. Ik heb de afgelopen tijd vijf à zes keer per week getraind, vanochtend ook nog.' Het is razendsnel gegaan. 'Bij Quintus en Augustinus kun je een traject van drie maanden volgen waarin je "nee" zegt tegen het biertje en keiharde kickbokstrainingen volgt. Je wordt klaargestoomd voor een echte kickboksduel.' In die afvalrace bleven uiteindelijk zo'n twintig studenten over die afgelopen mei meededen aan een kickboksgala in het universitaire sportcentrum. 'Ik ben toen benaderd door de organisatie TheNextGen, voorheen de Student Boxing Association, om aan HIT IT mee te doen. Dat de keuze op mij viel heeft met niveau én gewicht te maken, maar betekent niet per se dat ik de beste vechter ben.'

Tot zijn verrassing kreeg hij onlangs een videoboodschap van Rico Verhoeven. 'Hij zei dat hij het cool vond dat ik de ring in ging stappen, en hij wenste mij heel veel succes. Ik moest knallen en er vol voor gaan. Hij is bezig met het organiseren van evenementen en de voorbereiding op zijn eigen gevecht, toch neemt hij de tijd om een video te sturen. Hij hoeft dat niet te doen. Dat siert hem.'

Zelf had de student nog nauwelijks ervaring in de vechtsport. 'Ik heb even aan jiu jitsu gedaan, dat vond ik een beetje statisch. Kickboksen is veel meer inschatten en reageren op de tegenstander. Het is agressief schaken. Ik ben overigens helemaal niet agressief van aard, soms voelt het daarom ook wel vreemd aan als ik aan het vechten ben.'

Aan het grote gevecht van zaterdag denkt hij niet constant, zegt hij. 'Ik probeer er niet te veel mee bezig te zijn, mezelf niet gek te maken.' Smith spart tijdens de training ook een tijd met Schroijsen. 'Mijn tip voor Jarra', zegt de trainer na afloop, 'is dat hij moet winnen. We hebben net nog wat technische zaken doorgelopen. Het ziet er gewoon goed uit. *You are ready, man.*' >

‘Het is agressief schaken:
die complete concentratie
maakt het mooi’

Zaterdag 29 oktober, 19.51, Ahoy Rotterdam

Het rumoer in de zaal neemt toe, als de rondemiss met een bord met '2' erop langs de ring loopt. Leussink had de overhand in de eerste anderhalve minuut. Schroijs krijgt van onder meer trainer Aiven Sprang (ook wel bekend als *The Godfather*) instructies om het tij te keren.

TING! TING!

Meteen brengt Schroijs zijn tegenstander aan het wankelen met een harde schop, maar Leussink valt niet. De zaal ontploft als na een serie felle trappen en klappen beide vechters hun evenwicht verliezen en tegen de grond gaan. Schroijs is agressiever dan in ronde één. De partij is in balans.

'Ik probeer me helemaal te focussen op mijn tegenstander', zei de student vooraf over zijn tactiek. 'Ik zit dan helemaal in het moment. Je weet: als jij niet oplet, slaat of trapt hij jou. Die complete concentratie vind ik er zo mooi aan. Je staat helemaal aan.'

En zo niet, dan houdt een klap je scherp. 'Het is goed dat je soms flink geraakt wordt hoor. Dat schudt je weer even wakker. Ik heb de afgelopen tijd een paar goede stoten tegen mijn gezicht gehad. De volgende keer houd je je handen dan hoger.'

Zaterdag 29 oktober, 16.01, Leidse studentenhuis De Tappelzone

'We vertrekken zo naar Ahoy', vertelt Schroijs. 'Om 19.30 is de wedstrijd. Gisteren was de wegging en de *stare down* in Rotterdam, die werd geleid door (de reeds gestopte kickbokslegende, *red*) Ernesto Hoost. Dat was ook wel gaaf.' Bij vorige gevechten kende Schroijs zijn tegenstanders al. 'Ik had met ze getraind. Dit is een nieuw iemand, dat geeft een ander gevoel. Maar het was een prima *stare down*, waarin ik me op mijn tegenstander heb gefixeerd.'

'Het gevecht komt natuurlijk nu wel heel dichtbij. Op bepaalde momenten ben ik me daar ineens heel bewust van. Het is gek en lastig om je voor te stellen hoe het is om op zo'n groot evenement in de ring te staan. Maar het is ook gewoon weer een wedstrijd. Zo moet ik het in ieder geval proberen te zien.'

'Ik voel wel spanning, maar het is een gezonde spanning. Bij het gala in het sportcentrum was ik echt alleen maar bezig met mijn tegenstander. Het publiek zag ik niet, ik hoorde alleen af en toe wat geluid. Dat wil ik straks zien vast te houden. Ik ga gewoon voor de winst. Een knock-out is natuurlijk het gaafste.'

Zaterdag 29 oktober, 19.53, Ahoy Rotterdam

Aan het eind van de derde ronde druipt Schroijs en Leussink van het zweet. Het lukt geen van beiden om de overhand te krijgen. Soms komt een deel van de combinaties

door, maar het is niet genoeg om de doorslag te geven. Tegelijkertijd begint de vermoeidheid toe te slaan: de schouders gaan hangen, en de frequentie van klappen en schoppen daalt.

Met een paar heftige laatste stoten proberen de studenten elkaar nog omver te blazen, maar de pogingen mislukken zuiverheid.

Zaterdag 29 oktober, 21.02 uur, Ahoy Rotterdam

Een uur na de wedstrijd staat Schroijs gekleed in shorts en T-shirt in de gang naast de zaal. De veters van zijn schoenen zitten los. 'Mijn rechterschoen en schenen zijn wel een beetje gevoelig, maar dat maakt niet uit. Ik heb wel harde klappen gehad, maar je zit zo vol adrenaline, dat je het niet heel erg voelt.'

Zaterdag 29 oktober, 19.55, Ahoy Rotterdam

TING! TING!

De bel klinkt voor de laatste keer. Schroijs gaat naar de hoek van Leussink toe en omarmt hem. Het is nu aan de jury wie er heeft gewonnen.

Dat oordeel laat niet lang op zich wachten. De boksers gaan aan weerskanten van de scheidsrechter staan en die grijpt... Leussink's arm en steekt die in de lucht. Terwijl zijn opponent een enorme vreugdesprong maakt, loopt Schroijs enigszins gelaten naar zijn trainers toe.

Zaterdag 29 oktober, 21.04 uur, Ahoy Rotterdam

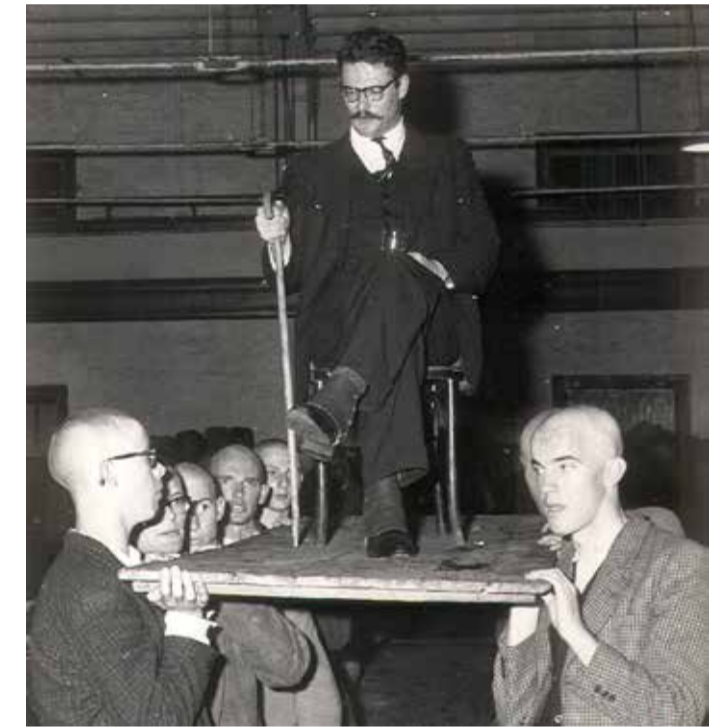
Schroijs is teleurgesteld dat hij niet heeft gewonnen. 'Ik begrijp de keuze van de jury. Het is zeker niet zo dat ik net ben tekeergegaan in de kleedkamer, daar blijf ik te rustig voor.'

'Jarra is een diesel', zegt trainer Smith. 'Hij komt langzaam uit de startblokken, man. Zijn tegenstander was niet geïntimideerd, hij deed net niets meer.'

'Hij was assertief', erkent Schroijs. 'Ik had iets feller moeten zijn, er in het begin meer op moeten zitten. In een vierde ronde was het mogelijk een ander verhaal geweest, maar je moet het in drie rondes laten zien. Toch ben ik tevreden met wat ik heb neergezet.'

Smith vindt dat Schroijs het goed heeft gedaan. 'Ineens zijn er zeventien paar ogen op je gericht, *so much going on*. Onder zoveel druk heeft hij het goed gedaan. Ik ben trots op hem.'

'Het was kicken', zegt de student. 'Maar ook moeilijk te beseffen wat er allemaal gebeurt als je richting de ring loopt. Het komt niet meteen binnen. Het leek alsof het heel snel voorbij was, dat alles maar een paar minuten duurde.' Hij gaat zeker door met kickboksen. 'EVEN KIKKEN HOE IK MORGEN VOEL, MAAR IK VERWACHT DAT IK KOMENDE WEEK WEER GEWOON GA TRAINEN.' <

Trots op onze kale hoofden

'Hier reden we op olifanten over het Rapenburg, en later ook nog in de sociëteit', zegt Hans Rasker. 'Dat kun je nu onmogelijk nog voorstellen.'

In de brasserie van de Faculty Club geeft de jaarpres van lichting 1957 van het Leidsch Studenten Corps (LSC) een presentatie met oude foto's die het verenigingsleven in volle glorie tonen: kaalgeschoren feuten die hun hoofd op tafel leggen en worden overgoten, in iemands armen een haas die aan een glaasje jenever snuffelt. Dertig mannen van boven de tachtig, allemaal keurig in driedelig pak en das, vieren vandaag het 65-jarige lustrum met een luxe lunch, lezingen en een afsluitende borrel bij de sociëteit waarin het LSC en Vereniging van Vrouwelijke Studenten te Leiden in 1972 zouden samensmelten: Minerva.

Organisator Fokke Dijkstra deelt naambordjes uit en verwelkomt zijn oud-jaargenoten. 'Er is ieder jaar een reünie van Minerva, maar wij horen ondertussen bij de oudsten. Elke vijf jaar organiseren we een lustrum met onze lichting, maar de groep wordt helaas steeds kleiner.' Zijn geheugen is niet meer zo best, zegt hij, maar als hij zijn clubgenoot Noud Ingen Hoesz - 'praeses collegii van 1961-1962' - weer ziet, komen de herinneringen over de groentijd al snel naar boven. 'Toen wij kaal waren en de groentijd afgelopen was, hebben wij ons bestuur en het college van bijstand (ontgroeningscommissie, red.) op tafels gehesen en vanaf de Kaiserstraat gedragen naar Sociëteit Minerva', zegt Dijkstra.

'Uit een soort dankbaarheid.' Rasker herinnert zich het moment maar al te goed. 'We waren trots op onze kale hoofden en hadden écht plezier met elkaar: ook de groenen met het bestuur, omdat je drie weken met elkaar opgescheept zit.' Dat spreekt voor die tijd, vindt Ingen Hoesz. 'Het bewijst hoe goed het ging, het was allemaal acceptabel.' Dat lag niet alleen aan de tijdgeest, weten Dijkstra en Ingen Hoesz. 'Je moet naar deze man kijken en zijn kornuiten van toen, het was een exceptio-neel bestuur.' Ingen Hoesz wenkt Otto de Witt Wijnen, de eregast van vandaag. 'Je probeert als bestuur je best te doen om een zo goed mogelijk jaar te vormen, en dat is kennelijk gelukt', verklaart hij. 'Veel beter dan mijn eigen jaar, 1953, dat merkten we meteen al.'

'Het was misschien ook wel het begin van het eind', vermoedt Ingen Hoesz. 'Wij hebben nog ervaren hoe het corps op zijn oude manier werkt. We probeerden overeind te houden wat in de oorlog kapot werd gemaakt. Dat was het idee, maar het naorlogse corps is enorm veranderd in de jaren zestig, zoals alles. *Du moment* dat je vrouwen ziet binnenkomen, wordt de hele verhouding anders. Maar je moet ook openstaan voor alle veranderingen die komen. Je gaat met je tijd mee. Het is heel goed dat het corps gemengd werd.'

Lichting 1957 van het Leidsch Studenten Corps haalde tijdens het 65-jarige lustrum herinneringen op aan een tijd dat je niet naar de universiteit kwam om te studeren. 'We leefden in onze eigen wereld. Wat fout ging, werd bedekt met de mantel der liefde.'

DOOR PIM BAKX
FOTO MARC DE HAAN

nog hoe Bree, die door zijn clubgenoten was benoemd tot commissaris seksuele voorlichting, eens een condoom meenam en liet rondgaan terwijl ze in de tram zaten vanaf Leiden naar Katwijk. 'Niemand had zoiets ooit eerder gezien.' De tramlijn was vaste kost voor de jaarclub, weet Bree nog. 'Soms stond de tram een uur voor de sociëteit te wachten tot iedereen was ingestapt. Of we gooiden benzine op de tramrails, zodat de Breestraat in vlammen stond als de tram langs reed.'

Goud knikt: 'We stonden heel ver van de maatschappij af en leefden als studenten in onze eigen wereld. Als er wat fout ging werd het bedekt met de mantel der liefde.' In die zin is het goed dat die verhoudingen nu verschoven zijn, vindt hij. 'Er wordt nu ook naar studenten gekeken met een burgermoraal. Dat lijkt mij een mooie ontwikkeling.'

Je kwam niet naar Leiden om echt te studeren, herinneren de twee zich, al zijn bepaalde verschillen van nu hetzelfde als toen. 'Jij was er niet vaak bij, vanwege je medicijnenstudie', zegt Bree, die rechten studeerde, tegen Goud. De Witt Wijnen, die later zelf ging doceren op de universiteit, was helemaal niet zo zeker van zijn zaak toen hij de rechtenfaculteit net verliet. 'Toen ik was afgestudeerd wist ik niks', zegt hij. 'Het was een drama omdat in 1954 een aantal leidende figuren wegvielen. Eduard Meijers, de grote jurist, overleed, Cleveringa ging met pensioen en Julius van Oven werd minister van Justitie. Dat gaf een enorme dreun aan de op-

'In de eerste drie jaar haalde ik één tentamen'

'Bijstand hoe hanteer ik de versnelling? Bijstand want ik krijg hem er niet in. En maak me niet het rijden tot een kwelling maak liever met de rijles een begin'

Na afloop klinkt een luidkeels 'BRAVO!' Tijdens het hoofdgerecht, kwartel met saffraanrisotto en paddenstoelen, is het aan De Witt Wijnen om lichting 1957 toe te spreken. 'Ik wil graag mijn dank uitspreken naar Paul Snoep, de enige die de moeite heeft genomen zijn kop kaal te scheren.' De zaal grinnikt. De wandelstok die hij vandaag meebracht is hetzelfde exemplaar dat hij gebruikte tijdens de groentijd in 1957. Er is alleen niet veel meer van over, aldus De Witt Wijnen terwijl hij met de stok in het rond zwaait. 'Omdat jullie zulke verprekte harde koppen hadden. Maar zonder grappen, jullie waren een uitzonderlijk goed jaar.' Rasker benadrukt dat er geen hiërarchie was binnen de lichting. 'In tegenstelling tot andere jaren was er bij ons geen club of iets dergelijks. In de belangrijkste commissies zaten soms dertien clubs.' De groentijd heeft daar ook een grote rol in gespeeld. 'Het hangt af van de manier waarop de commissie van bijstand het doet', volgens Ingen Hoesz. 'Het collegium is de autoriteit, maar in de bijstand zaten zeer talentvolle mensen.' Dat het nu anders gaat, zij zo: 'Iedere tijd heeft zijn eigen mores en op een gegeven moment veranderen de dingen. Je moet er altijd het beste van maken.'

Klimaatconsensus is er allang, waar blijft de radicale omslag?

Ruim duizend wetenschappers uit veertig landen hebben een open brief van Scientist Rebellion ondertekend met de boodschap dat het niet langer verdedigbaar is om publiekelijk te zeggen dat de opwarming van de aarde beperkt zal blijven tot 1,5 graad.

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

Onder hen zijn ook zeventig wetenschappers uit Nederland en drie van de Universiteit Leiden: politiek filosoof Thomas Fossen, hoogleraar huisartsgeneeskunde Niels Chavannes en sterrenkundige Zephyr Penoyre. De ondertekenaars zijn dus niet allemaal klimaatwetenschappers, maar komen uit allerlei disciplines.

Scientist Rebellion, een zusterorganisatie van Extinction Rebellion, is een internationale beweging van wetenschappers die zich grote zorgen maken over de klimaatcrisis en betoogt dat de academische gemeenschap 'de verantwoordelijkheid heeft om naar voren te treden en zich aan te sluiten bij de voorhoede van de klimaatbeweging'.

De ondertekenaars vinden dat het niet meer waarschijnlijk is om te denken dat de opwarming van de aarde wordt beperkt tot 1,5 graad. Die grens wordt in de komende

beiden jaar al overschreden. Daardoor is het niet langer verdedigbaar dat politici blijven zeggen dat de beperking tot 1,5 graad nog haalbaar is. Daarom doen ze een beroep op klimaatwetenschappers om vóór de COP27 - de klimaatconferentie van 6 tot 18 november in het Egyptische Sharm-el-Sheikh - een publieke verklaring af te leggen met de boodschap dat de 1,5 graad-doelstelling niet wordt gehaald en er alles aan moet worden gedaan om de opwarming te beperken tot ver onder de 2 graden. Ook willen ze dat rijke landen hun belofte nakomen om 100 miljard dollar uit te trekken om armere landen te compenseren voor schade door klimaatverandering.

Deze boodschap komt vlak nadat de World Meteorological Organization (WMO) op 26 oktober rapporteerde dat de stijging van broeikasgasuitstoot in 2021 groter was dan ooit. Een dag later verscheen het Emission Gap Report 2022, dat ook al concludeerde dat er geen geloofwaardige weg meer is naar 1,5 graad opwarming. Dinsdag publiceerde het Planbureau voor de Leefomgeving een rapport waaruit blijkt dat de klimaatplannen van het kabinet in Nederland ontoereikend

zijn om de broeikasgassen met 55 procent te verminderen in 2030 ten opzichte van 1990.

'Ik maak me zeer veel zorgen', zegt politiek filosoof Thomas Fossen, een van de Leidse ondertekenaars. 'De situatie dwingt ons om opnieuw na te denken over wat het betekent om wetenschapper te zijn. Of je je nog afzijdig kan houden, of dat je je activistischer moet opstellen.'

'Het is inmiddels geheel onwaarschijnlijk dat we die 1,5 graad gaan halen', vult Leids hoogleraar huisartsgeneeskunde Niels Chavannes aan. 'Maar we houden de handen voor onze ogen en we blijven zeggen dat het gaat lukken. Dat is grote onzin.'

Chavannes doet veel onderzoek naar *global health*. 'Wereldwijd heeft de klimaatverandering tastbare invloed op de gezondheid, dat is nu al een keihard probleem. Luchtvervuiling heeft enorm veel effect op je luchtwegen en zelfs op je hersenen, veel meer dan we vroeger dachten.

Tien tot twintig procent van waar we aan doodgaan komt door vervuiling in de wereld. Ik wil van de daken schreeuwen dat dit een enorm negatieve impact heeft op ons welzijn. Verandering van klimaat is het grootste gevaar voor de volksgezondheid. Gevaarlijker dan covid, infecties en het gebrek aan handjes in de zorg.'

'Wat veel wetenschappers beweegt, is de be-

hoefte om het signaal af te geven dat er een radicale omslag nodig is', zegt Fossen over het grote aantal niet-klimaatonderzoekers onder de ondertekenaars. 'De wetenschappelijke consensus is er, de wetenschap heeft haar werk gedaan, maar we zien halve maatregelen. Dat maakt dat veel academici zich geroepen voelen op een andere manier zichtbaar te maken dat er een nood-situatie is.'

'Ook in andere domeinen neemt het klimaatprobleem steeds grotere vormen aan', zegt Chavannes. 'Dat maakt dat wetenschappers uit andere disciplines zich ook beginnen te roeren.'

Hij ziet bijvoorbeeld zelf hoe vervuilend de zorg is. 'Meer dan zeven procent van wat we uitstoten komt van de zorg. Na een operatie heb je vuilniszakken vol materialen die in de verbrandingsoven worden gemikt. Alle operatiekamers in alle ziekenhuizen staan dag en nacht te draaien met luchtverversingsystemen. Die worden nooit uitgezet. Dat kan ook anders, bijvoorbeeld door maar twee operatiekamers per ziekenhuis te laten draaien. Ik wil niet passief zitten wachten tot de zondvloed letterlijk over ons heen komt. We zijn slim genoeg om er wat aan te doen.'

'Deze noodsituatie dwingt wetenschappers te kiezen: afzijdig houden of activistisch worden'

Stills uit Pachinko. Links: Hoofdpersoonage Sunja met haar echtgenoot en kind. Boven: Sunja verkoopt kimchi op de markt in Osaka.

Die scène moet eruit

De succesvolle serie *Pachinko* gaat over een Koreaanse familie die begin vorige eeuw naar Japan trekt. Voor het nieuwe seizoen zochten de makers naar experts die het script wilden checken. Ze kwamen uit bij hoogleraar Katarzyna Cwiertka. 'Melk, op het Japanse platteland van de jaren veertig? No way!'

DOOR VINCENT BONGERS

Een paar weken geleden kreeg Katarzyna Cwiertka een mail die ze niet al te goed las. 'Er stond: "Wij zijn van *Pachinko*, kunt u ons helpen?"', vertelt de hoogleraar moderne Japanstudies. 'Ik dacht: wat is dit voor iets raars? Willen studenten met mij praten over een project ofzo?' Zonder er verder over na te denken, maakte Cwiertka een afspraak voor een Zoom-overleg. 'Normaal gesproken google ik eerst de mensen die ik ga spreken, maar daar was ik nu even te druk voor...' Toen ze inlogde, verschenen er maar liefst vier vertegenwoordigers van de streamingdienst Apple TV+ op het scherm. Hun succesvolle serie *Pachinko* is een historisch epos, gebaseerd op een roman uit 2017, over de lotgevalen van een Koreaanse familie die begin jaren dertig migreert naar Japan.

'Ik zag het hoofd van het *art department* dat al drie keer voor een Emmy is genomineerd', vertelt Cwiertka. 'Verder was Soo Hugh, die de serie ontwikkelde en het scenario schreef, er ook bij. Ze vroegen: "Ken je onze serie?" "Eh, nee", gaf ik toe. Ik wist van niets.' De makers bleken te werken aan het tweede seizoen en waren daarvoor op zoek naar een deskundige die hen kon adviseren over voedsel in Japan in de jaren veertig. Cwiertka doet al lang onderzoek naar de Koreaanse en Japanse eetcultuur en heeft veel over dit onderwerp gepubliceerd.

'Een kom rijst staat symbool voor koloniale onderdrukking'

Dat ze de serie niet had gezien en de roman niet had gelezen schrok de makers niet af. 'Na een gesprek van een uur wilden ze me wel hebben.'

Inmiddels heeft ze het eerste seizoen gezien. 'Ik vind het een beetje een zoetsappige serie en ook wat te langzaam. De geschiedenis van Korea en Japan is wel heel goed weergegeven. Korea was tussen 1910 en 1945 een kolonie van Japan, wat gepaard ging met zware onderdrukking van de Koreaanse bevolking.'

Meer dan twee miljoen Koreanen gingen in Japan werken, aldus de makers van de serie. 'In eerste instantie was er geen sprake van dwang, er waren meer mogelijkheden in het modernere Japan dan in Korea. Vanaf de jaren veertig worden er wel Koreaanse arbeiders gedwongen om in de Japanse fabrieken te werken.' Eten is een belangrijk thema in de afleveringen. Als hoofdpersoonage Sunja gaat trouwen, doet haar moeder heel veel moeite om voor het feestmaal witte rijst te vinden. Dat is namelijk een zeer schaars goed. 'Voor Japan was Korea in eerste instantie een agrarische kolonie. Rijst werd naar Japan geëxporteerd, dat leidde tot tekorten in Korea. Een kom rijst in de serie staat symbool voor koloniale onderdrukking.'

Toch ontdekte Cwiertka al de nodige fouten in het eerste seizoen. Ze kreeg zelfs 'kromme tenen' van de laatste scène. 'Sunja gaat dan met een kar vol kimchi (ingelegde Chinese kool of andere groenten met knoflook, *red.*) naar de markt in de Japanse stad Osaka. Ze prijst haar waren niet alleen in het Koreaans, maar ook in het Japans aan. Het is absoluut onmogelijk dat Japanners in de jaren dertig kimchi kochten.'

Koreaans eten werd namelijk helemaal niet gewaardeerd door de Japanners. 'En zeker kimchi niet, daar ging je van stinken. Er werd toen geen knoflook gebruikt in Japan. Pas vanaf eind jaren tachtig wordt de geur van knoflook er langzaam geaccepteerd en wordt kimchi populair. Maar dat is zeker een halve eeuw later dan in de serie.'

Cwiertka krijgt de scripts van de afleveringen van seizoen twee toegestuurd. 'Als ik raars zie, maak ik daar een opmerking over. Zo las ik bijvoorbeeld dat een personage blij is een beetje koemelk te bemachtigen. Melk? Op het Japanse platteland van de jaren veertig? No way! Dat moet eruit.'

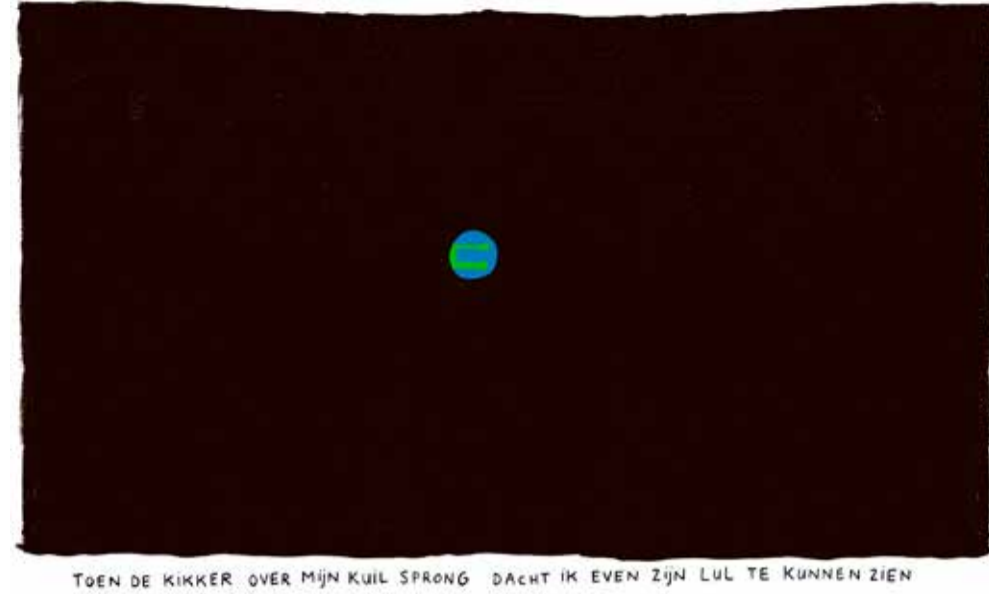
Daarnaast stellen de producenten ook heel concrete vragen. In de jaren veertig gaat een personage bij een rijke familie eten. Het diner is in Japan, maar de gerechten zijn Frans. Wordt er dan met mes en vork gegeten, of met stokjes? Of met allebei? Ik moet dat dan uitzoeken. Het is ook voor mij dan een beetje gissen, want de Japanse eetcultuur is al vanaf het einde van de negentiende eeuw aan het verwestlijken.'

Cwiertka heeft 'natuurlijk geen vetorecht' in de productie van de serie. 'Ik hoop echter wel dat ze mijn advies opvolgen. Het is cool om straks te zien of zaken daadwerkelijk zijn aangepast.' Wanneer het tweede seizoen van *Pachinko* in première gaat is nog niet bekend.

Mare

Aboneer je ook op onze nieuwsbrief

MARETJES

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van 4.500 euro te boven gaan.

Gezin in Oegstgeest zoekt betrouwbare en lieve oppas voor dinsdagmiddagen (14.15-18.00). Onze kinderen (9 en 6 jaar) zitten op de Montessorischool in Oegstgeest en wij wonen daar in de buurt. **Betaling circa 10 euro per uur.** Wie kan ons helpen? marjoleinwijngaarden@gmail.com

Doe meer met je kennis! Vrijwilligers gezocht voor één uur per week **bijles en huiswerkbegeleiding** op verschillende locaties of bij de leerling thuis. **Leiden-Noord, basisonderwijs**, 5 leerlingen groep, 4 t/m 8. **Voortgezet onderwijs:** *Wiskunde, aardrijkskunde, 2 havo. *Engels, mens en maatschappij,

vmbo basis/kader klas 3. *Engels, brugklas havo, vwo. *Biologie, Nederlands, natuurkunde, 2 vmbo. *Nederlands, brugklas havo. *Nederlands, begrijpend lezen, vmbo/mavo/havo. *Wiskunde, 2 vmbo-KGT. **Leiden-Zuid**, *5 leerlingen basisonderwijs, van wie één met dyslexie, hulp gevraagd bij huiswerk. **Voortgezet onderwijs:** *Nederlands, Engels, Wiskunde, brugklas vmbo basis/kader. *Ook hulp gevraagd bij organisatie van de bijles, één of twee middagen per week. Onderwijswinkel Arubapad 2 (Het Gebouw), ma, wo en do 15-17u. Tel. 071-5214256. E-mail: hdekkoomen@owwleiden.nl.

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi- commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,- incl. btw voor elke vijftiendertig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet b.v., postbus 20, 2040 AA Zandvoort, telefoon 023-571 47 45. E-mail: Zandvoort@bureauvanvliet.com

COLOFON

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl
Website mareonline.nl
Twitter @weekbladmare
Instagram @weekbladmare
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 30.000

Hoofredactie: Frank Provoost
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie: Vincent Bongers
vbongers@mare.leidenuniv.nl
Anoushka Kloosterman
a.s.kloosterman@mare.leidenuniv.nl

Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl
Susan Wichgers
s.wichgers@mare.leidenuniv.nl
Emiel Beinema (stagiair)
e.s.beinema@mare.leidenuniv.nl

Medewerkers: Pim Bakx | Remco Breuker | Omar Ghaly | Olaf Leeuwis | Oscar van Putten | Maia de Quay

Art direction en vormgeving:
Marcel van den Berg, joostmarcellis.nl

Fotografie: Taco van der Eb | Marc de Haan
Illustraties: Bas van der Schot | Bandirah | Silas.nl

Drukwerk: Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk

Advertenties: Bureau van Vliet b.v. Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem
Telefoon 023 - 571 47 45 |
E-mail sales@bureauvanvliet.com
https://bureauvanvliet.com/
advertentie/Weekblad

Redactieraad: Kutsal Yesilkagit (voorzitter) | Frank Israel (vice-voorzitter) | Alexander Pleijter (secretaris) | Willem van der Does | Annemarie Drahmman | Nour Eldin Emara | Zoë van Litsenburg | Roel van Niekerk | Frank Rensen | Marten Jesse Pot | Hermelijn Smits

LAMME LEIDSE MEMES

Keuzestress onder Leidse studenten: Kies je voor een studie met grensoverschrijdende docenten, of een studie met veel ruimte voor het fascistische gedachtengoed?

DE DAS

Ferry Zandvliet overleefde de terroristische aanslag in Parijs. In een voorstelling vertelt hij waarom die avond hem gelukkiger heeft gemaakt. ‘Het gaat niet om wat je meemaakt, maar hoe je ermee omgaat.’

DOOR EMIEL BEINEMA

‘Sommige mensen zou je wel een aanslagje gunnen om te laten zien hoe goed ze het hebben’

Na de Bataclan werd Ferry een beter mens

Op 13 november 2015 staat Ferry Zandvliet (44) met een bierje in de hand te wachten tot het concert begint. De Rotterdammer is voor deze avond met drie vrienden naar Parijs gereden. In theater Le Bataclan speelt die avond de Amerikaanse band *Eagles of Death Metal*, een naam die humoristisch bedoeld is: de groep maakt geen death metal, maar gezellige rock-'n-roll. De sfeer zit er goed in: niemand kan vermoeden dat het theater die avond het toneel zal worden van een gruwelijke aanslag met 90 slachtoffers als gevolg. Het drama heeft van Zandvliet een ander mens gemaakt.

Een leuker mens, vindt hij zelf. Hij gaat sindsdien door het leven als *motivational speaker*: 'Al krijg ik altijd een beetje jeuk van die naam. Ik houd ervan om verhalen te vertellen en mensen te inspireren, dat vind ik een leukere omschrijving.' Hij gaf al honderden lezingen, maar trekt nu samen met een band het theater in. 'Het punt dat ik wil maken is dat iedereen *shit* meemaakt in zijn leven en dat je dan toch door moet: na een aanslag, als iemand overlijdt, als een relatie uitgaat. Ik denk dat ik aardig wat tools heb ontwikkeld om daarmee om te gaan.'

Over de bewuste avond zelf wil Zandvliet het liever niet hebben: hij heeft er genoeg over gepraat, vindt hij. 'Natuurlijk neem ik het publiek ook echt wel effe mee in wat me is overkomen, want anders komt het inspirerende stukje van je verhaal veel minder binnen. Maar het kan mensen ook afschrikken. Ze denken soms: "Dat wordt een heel bloederige avond, daar hebben we geen zin in." Maar ze gaan echt wel met een goed gevoel naar huis.'

Waarom wilde je met dit heftige verhaal het theater in?
'Mijn ervaring heeft natuurlijk een heel duidelijke link met muziek. Ik ben ook een gigantisch muziekliefhebber en ga zeker met drie keer per maand naar concerten. Dat je zoiets op zo'n plek meemaakt, is natuurlijk al bijzonder, maar het heeft me ook een gelukkiger mens gemaakt. Het leek me mooi om dat met elkaar te combineren: het vertellen van een verhaal, wat ik al heel vaak doe, met muziek die veel voor me betekent.

Hoe maakt zo'n gebeurtenis je een gelukkiger mens?
'Voor de aanslag was ik helemaal tegenovergesteld aan wie ik nu ben. Ik ben nu iemand die wel zelf verantwoordelijkheid neemt.

Moet wij ons daarbij voorstellen?
'Het was voor mij ook heel moeilijk om onze ervaringen een plekje te geven, maar zeven jaar is gelukkig een lange tijd. Je ziet dat mensen om je heen het soms nog zwaarder hebben dan jijzelf.

Ik dacht vroeger wel eens: "Hoe tof zou het zijn als ik zelf een keer op zo'n podium zou staan." Nu is dat een beetje aan het gebeuren en dat komt allemaal uit die ene avond. Dat blijft ik wel heel bijzonder vinden. Dat zijn ook kansen die je zelf creëert. Daar ben ik best trots op.

'Het klinkt een beetje narcistisch, maar ik denk dat iedereen die van muziek houdt en een avondje vermaak wil ervan zal genieten. We willen mensen niet helemaal wegblazen. Ik houd zelf wel van een flinke bak metal, dus bekenden maakten zich al zorgen, maar voor deze show hebben we wat rustigere nummers gekozen en liedjes zo afgestemd dat er veel herkenning in zit.

'Sympathy for the Devil van The Rolling Stones zit er bijvoorbeeld in. Dat sluit mooi aan bij het feit dat ik bevriend ben geraakt met familie van een van de terroristen die die avond stonden te schieten. Een soort figuurlijke link met de tekst.'

Wat wil je het publiek meegeven?
'Uiteindelijk gaat het niet om wat je meemaakt, maar hoe je ermee omgaat. Die lessen zijn universeel. Dat je niet in de slachtofferrol kruipt, kijk eerst naar je eigen aandeel. Je hebt geen aanslag nodig om te snappen hoe dat werkt. Het is geen hogere wiskunde.

'Ik had mijn situatie niet kunnen voorkomen, maar wel veel dingen waar ik toen tegenaan liep. Ik denk dat heel veel mensen met kleine tegenslagen daar ook tegenaan lopen: dat je boos wordt op het leven en zwelgt in zelfmedelijden. Zodra ze zien hoe makkelijk ik daarmee omga, kunnen ze dat op zichzelf betrekken en denken: "Goh, wat hij heeft meegeemaakt is tien keer erger. Dan moet ik er helemaal mee kunnen dealen."

'Dat is precies wat er bij mij ook gebeurd is. Twee mannen met wie ik bevriend ben geraakt zijn hun vrouwen verloren bij de aanslag. Die stonden heel snel op met een soort tegenbeweging. Dat was voor mij echt een eye-opener: "Holy shit, zo kan het dus ook."

Had jij daar vroeger naar geluisterd?
'Daar heb ik geen eerlijk antwoord op. Ik zou graag zeggen van wel, maar in dat gedeelte van mijn volwassen leven was ik zo strontegenwijs.

'Het klinkt een beetje onaardig, maar sommige mensen zou je wel een klein aanslagje gunnen om te laten zien hoe goed ze het eigenlijk hebben. Want heel veel mensen maken natuurlijk niks mee. Je woont hier, alles wordt geregeld voor je, en als je geluk hebt, krijg je een mooi salaris. Dan is het heel makkelijk om je mening te geven over mensen die dat niet hebben. Als je in hun schoenen zou staan, zou je heel anders praten. Die spiegel zou ik toch ook graag willen voorhouden. 'Ik zie op sociale media een heleboel mensen die zeiken over van alles maar niet in actie willen komen om de wereld beter te maken. Dat stoort me echt. Als je vluchtelingen aan de grens met borden uit staat te jouten, heb je dus geen idee wat die mensen meegemaakt hebben.'

Je belooft in je show ook 'Rotterdamse humor(t)'. Wat moet wij ons daarbij voorstellen?

'Het is een bak gigantische nuchterheid die mijn vrienden en ik hebben. Wij hebben onszelf nooit zielig gevonden. Andere mensen spraken ons steeds aan over hoe erg het voor ons was dat we dit hadden meegemaakt, maar in de voorstelling vertel ik ook hoe snel wij er al grapjes over aan het maken waren. Ik vind het heel belangrijk dat je ook licht om de shit in je leven. Ik denk dat dat wel een beetje Rotterdam is: "Ik neem mijn werk bloedserieus, maar het leven eigenlijk niet zo."

'Ik zie er ook wel een bepaalde vorm van humor in: dat je een aanslag overleeft die je vervolgens een heel nieuwe job geeft waarvan je gelukkiger wordt. Er waren ook mensen om me heen die zeiden: "Dit is echt iets wat jou moet overkomen."

‘Ik moet nog even sparen voor een ticket naar Japan’

DOOR OSCAR VAN PUTTEN
FOTO TACO VAN DER EB

Wat doe je bij het Sieboldhuis?

‘Ik dacht eerst dat ik alleen aan de balie zou staan, maar het werk is heel divers. Ik help ook mee bij bedrijfsuitjes, lezingen en creatieve workshops, zoals haiku’s maken.

‘Normaal is het vrij rustig, maar bij speciale evenementen of de opening van een nieuwe tentoonstelling wordt het meteen veel drukker. Het laatste weekend van een expositie is ook altijd populair: mensen pakken dan de allerlaatste kans om hem nog te zien, dan heb je opeens vier keer zoveel bezoekers als normaal.’

Wat is er allemaal te zien?

‘Op de begane grond zit de vaste collectie, dat zijn voorwerpen die Philipp Franz von Siebold in de negentiende eeuw uit Japan heeft meegenomen. Voor veel westerse mensen was dat de eerste keer dat ze in aanraking kwamen met Japan.

‘Boven hebben we een tentoonstelling die elke drie maanden wisselt. Die vind ik wel leuker: het is allemaal in één groot thema, dan kun je tussen alle kunstwerken door lopen en alle informatie in je opnemen.

‘Voordat ik hier kwam werken, stond er

een enorme krab in het museum. Inmiddels ligt hij weer in het depot van Naturalis. Hij was echt populair, want bezoekers vragen er nog steeds naar. Maar er is verder genoeg te zien: mensen komen bijna nooit teleurgesteld terug van hun bezoek. Als het rustig is, kan ik een praatje met ze houden. Ik voel me hier een vis in het water: ik hou van kunst en weet dankzij mijn studie overal wat van, dus ik kan over alles meepraten.

Wie komen hier langs?

‘Het zijn vooral ouderen; ik zou het leuk vinden als er ook meer studenten langskwamen. Heel soms bieden bezoekers zelf kunst aan. Laatst kwam er een vrouw langs die oude prenten had geerfd van haar oom en aan ons wilde laten zien. Dat vond ik leuk, want ze waren echt van goede kwaliteit.’

Zie je hier veel Japanners?

‘Best veel. Ik probeer dan Japans met ze te praten, dat waarderen ze altijd. Zelf vind ik het nog spannend: ik kan me verstaanbaar maken, maar grammaticaal klopt het niet helemaal.

‘Na de middelbare heb ik drie maanden in Tokio gewoond en taallessen gevolgd. Daarna wilde ik meer leren over Japan, en dus ben ik Japanstudies gaan volgen. ‘Normaal ga je met de studie ook drie maanden erheen, maar door corona ging dat niet door. Inmiddels is het land weer open, dus ik moet even goed sparen voor de vliegtickets.’

COLUMN | MAIA DE QUAY

Waarom ik niets over Iran durfde te delen (maar nu wel)

Deze week is de zevende week van aanhoudende protesten in Iran naar aanleiding van de gewelddadige dood van de 22-jarige Mahsa Amini die overleed in hechtenis na ernstige mishandeling door de moraalpolitie in Teheran omdat ze haar hoofddoek niet op de juiste wijze zou hebben gedragen.

Al zeven weken gaan mijn leeftijdsgenoten in Iran de straat op om te vechten voor vrijheden waarbij ik nog nooit heb stilgestaan, al zeven weken worden Iraniërs gearresteerd, gemarteld en gedood. Al zeven weken schreeuwt de Iraanse diaspora om aandacht van de buitenwereld en al zeven weken stellen wij ze teleur.

Een van mijn beste vrienden van de middelbare school is een van de mensen die al zeven weken onvermoeibaar en op elke mogelijke manier nieuws uit Iran deelt. Hij is Iraans en kan al zeven weken zijn familie nauwelijks bereiken. Zijn nichtjes zijn gevlucht, zijn neefje was een week vermist na de brand in de Evin-gevangenis en zijn Instagram Stories worden bekeken

door de Iraanse ambassade om hem angst aan te jagen. Belangrijker: hij kan nooit meer naar Iran, puur omdat hij zich op sociale media uitspreekt over de gruwelijke situatie in het land waar zijn ouders vandaan komen en waarmee hij zo verbonden is. Naar aanleiding van een gesprek met hem vraag ik me de laatste tijd af of ons gebruik van sociale media een soort verantwoordelijkheid met zich meebrengt, en waarom dan wel of niet. Trump verbannen van Twitter, (Kan)Ye van Instagram afhalen, Musk die Twitter koopt – iedereen vindt er het zijne van, maar wat dóen we ermee? Wat betekent ons handelen, of eigenlijk niet handelen, op sociale media voor de vrijheden waarvoor Iraniërs op de bres springen en waar Trump, Musk en Ye zich onder verschuilen?

Communicatie is zenden en ontvangen, maar óns platform, Instagram zijnde, gaat alleen maar over zenden: onze gezichten, lichamen, vakanties, rijkdom en fantastische ervaringen. Op Instagram wordt in algemene zin weinig ontvangen, maar wat wél wordt ontvangen is ‘nieuws’ dat ons bereikt door dertig seconden durende video’s van NOS Stories, Volkskrant-quizjes en schreeuwerige posts van het account *cestmoco* (dat leest u goed). Andermans échte leven, pijn, lijden en problemen vinden we ongemakkelijk en moeilijk, en dus klikken we video’s van gewelddadige protesten in Iran weg om te scrollen door een feed vol TikTok-dansjes, foto’s van uitbundige 21-diners, (Lamme Leidse) memes en

burratagevulde recepten van Pien Laat Haar Eten Zien. Ondertussen zijn we bang om nieuws te delen via sociale media, en al helemaal als het gaat om belangrijk, levensveranderend en gruwelijk nieuws.

Men wil ‘de juiste mening’ hebben, maar ook vooral niet ‘te politiek zijn’, want stel je toch eens voor dat een vriend, volger of *god forbid* je kwarrel je ‘te woke’ gaat vinden door dingen die je deelt! Nee, hartverscheurend nieuws wordt slechts gedeeld als het in de vorm van een pastelkleurige infographic of een esthetisch aangename foto is, of als letterlijk (figuurlijk!) iedereen en zijn moeder al iets heeft gedeeld en je anders ongeïnteresseerd overkomt; dát is *not done*. Dit zit me dwars, want ook ik heb zeven weken lang niks gedeeld, niks gezegd en niks gedaan, en dat alles terwijl ik, in tegenstelling tot mijn goede vriend, wél makkelijk kan zeggen wat ik wil zonder gevaar te lopen. Ik vond dat ik te weinig van de situatie begreep en er te weinig mee te maken had (ook dat leest u goed) om er iets over te delen.

Dat is natuurlijk onzin van de bovenste plank. Wat wij kunnen doen, is de vrijheid waar men in Iran zo hard voor strijdt, gebruiken om hun stemmen te versterken, om verhalen te delen en om ons uit te spreken tegen het geweld dat daar nog elke dag plaatsvindt. Ik begin in ieder geval met deze column, en neem me verder voor de pastelkleurige infographics te vervangen met echt nieuws dat *moet* worden gehoord en gezien.

MAIA DE QUAY is student rechten

‘Andermans échte leven, pijn, lijden en problemen vinden we ongemakkelijk’

